

JAKUB ADAMCZEWSKI
ORCID 0000-0002-0152-3159

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

MUZYKOWANIE W FIŃSKIM RYTMIE. EDUKACJA MUZYCZNA W NAUCZANIU POCZĄTKOWYM W FINLANDII

ABSTRACT. Adamczewski Jakub, *Muzykowanie w fińskim rytmie. Edukacja muzyczna w nauczaniu początkowym w Finlandii* [Musicmaking in the Finnish Rhythm. Music Education in Early Childhood Education in Finland]. *Studia Edukacyjne* nr 55, 2019, Poznań 2019, pp. 259-270. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2019.55.15

The article highlights the meaning of music activities in early childhood education. All the personal thoughts and information are mostly based on the Finnish educational system and the examples coming from my teaching practice at Vasa Övningsskola. Music education has an enormous impact on the child's development at early school age. The way we teach and the teacher's personality play a key role in the process of self-learning. This article contains both theoretical and practical aspects of music education in Finnish primary schools. The conclusion is supported by personal experience and observations from a Finnish primary school, which help to precisely describe music education in this particular system. The speaker will present activities and ideas used in the music education in early school age based on the national curriculum from 2016.

Key words: music education, Finnish educational system, rhythmic activities, primary school education, national curriculum

Wprowadzenie

Edukacja artystyczna dla Finów jest kluczowym filarem ich systemu edukacyjnego. W jej skład wchodzi nauczanie muzyki, sztuka, praca z drewnem, metalem i tkaniną. Pomimo zmian na przestrzeni ostatnich stu lat, fińska edukacja zachowała te przedmioty, częściowo w swojej historycznej formie. Dostęp do edukacji muzycznej również we wczesnych etapach edukacji jest niewątpliwie potrzebny ogólnemu rozwojowi dziecka: fizycz-

nemu, intelektualnemu, emocjonalnemu i estetycznemu¹. W tym artykule jednak nie tylko chciałbym przedstawić fińską edukację muzyczną w jej zarysie, ale głównie dobre praktyki tworzone przez niezwykle wykwalifikowanych pedagogów-muzyków. To również doskonała okazja, aby przyjrzeć się bliżej tamtejszej podstawie programowej i jej założeniom, które mogą się okazać pomocne w kształtowaniu polskich standardów edukacji muzycznej w kształceniu zintegrowanym. Niedoceniona i prowadzona przez mało wykształconych (i często niezainteresowanych) muzycznie nauczycieli edukacja muzyczna prowadzi do ograniczenia wszechstronnego rozwoju uczniów, braku rozumienia wartości sztuki i kultury. Jednakże, w większości krajów skandynawskich zadbano o wysoki standard umuzykalnienia, które wspiera twórczą osobowość i szczególnie w krajach wielokulturowego społeczeństwa – uspołecznia². Finlandia – kraj sauny, Sisu, Sibeliusa i wreszcie utopii edukacyjnej traktuje nauczanie muzyki w szkole bardzo poważnie. Jest to przedmiot skrupulatnie realizowany w wymiarze jednej lub czasem dwóch godzin tygodniowo (w przypadku szkolnych projektów artystycznych) przez cały cykl kształcenia w szkole podstawowej. Finowie znani są również ze swojego zamiłowania do tańca tango oraz muzyki klasycznej, szczególnie utworów Jeana Sibeliusa, który skomponował melodię do hymnu Finlandii oraz uznany jest za twórcę narodowego stylu w muzyce fińskiej. Początki fascynacji muzyką klasyczną u dzieci można zauważyć już w przedszkolach i szkołach podstawowych, gdzie młodzi mieszkańcy Finlandii bawią się, zasypiają i uczą przy dźwiękach Mozarta, Debussy’ego i Griega oraz wielu innych. Nie dziwi również nikogo, że to właśnie na Akademii Muzycznej im. Jeana Sibeliusa kształcą się najlepszych nauczycieli muzyki w całym kraju. Na podstawie własnych doświadczeń, śmiało mogę stwierdzić, że edukacja artystyczna jest niezwykle ważną częścią nie tylko systemu edukacji, ale także fińskiej narodowości.

Założenia powszechnej edukacji muzycznej

Edukacja muzyczna to termin, który wyparł określenie wychowanie muzyczne kilkanaście lat temu i oznacza dziedzinę wychowania i nauczania. To formalne nauczanie muzyki wraz z jej wykonywaniem, poznaniem teorii, form i stylów. Najważniejsze jednak z punktu widzenia nauczycieli jest uwrażliwienie wyobraźni dziecka na wartości muzyczne. Podstawą teoretyczną dla edukacji muzycznej są nauki pedagogiczne i muzykologiczne

¹ E. Lipska, M. Przychodzińska, *Muzyka w nauczaniu początkowym*, Warszawa 1991, s. 5.

² Por. J. Adamczewski, *The Multicultural School. Analysis of challenges and opportunities based on examples from Vasa Övningsskola*, *Biulletin of the History of Education*, 2017, 36, s. 79-85.

oraz różne dziedziny nauk humanistycznych³. Według A. Białkowskiego, warto pamiętać, że

edukacja muzyczna – jako edukacja powszechna – kształtuje stan jednostkowej i zbiorowej świadomości, poziom oczekiwań, potrzeb estetycznych, indywidualny obraz rzeczywistości, społeczną kondycję kulturową, stan kultury muzycznej, określa sens obecnych na jej gruncie działań muzycznych. Jej istota – pokazać muzykę jako sztukę⁴.

Ciekawą definicję podaje również W. Okoń, który uznaje wychowanie muzyczne za

dział wychowania estetycznego polegający na realizacji różnorodnych form działalności muzycznej wychowanków, a przede wszystkim na słuchaniu dzieł muzycznych, ich wykonywaniu i własnej twórczości muzycznej w zakresie właściwym dla pełnego rozwoju osobowości i uczestnictwa w kulturze muzycznej polskiej i obcej⁵.

Andrzej Białkowski⁶ w swojej publikacji zaprezentował cztery różnorodne podejścia do edukacji muzycznej. Można je podzielić ze względu na obszar badawczy, jako że każdy koncentruje się na innym aspekcie, jednak wszystkie powinny być równomiernie realizowane.

– Podejście utożsamiające edukację muzyczną z edukacją estetyczną. Odwołuje się do rozumienia muzyki jako formy, idei, czy symbolu. To właśnie temu pojęciu współczesna pedagogika poświęciła najwięcej badań naukowych. Okres zafascynowania pedagogów właśnie tym kierunkiem przypada na późne lata 60. XX wieku.

– Edukacja muzyczna jako edukacja wielokulturowa. Nurt bogaty i różnorodny pod względem podejść badawczych oraz propozycji kształtowania praktyki nauczania. Zapoczątkowany w drugiej dekadzie XX wieku w Stanach Zjednoczonych, do dziś fascynuje badaczy na całym świecie. Nurt ten charakteryzuje zainteresowanie multimuzycznością oraz cechują liczne postulaty dotyczące zwiększenia udziału muzyki etnicznej w programach nauczania i podręcznikach szkolnych. Równie mocno akcentuje potrzebę ulepszenia formy kształcenia nauczycieli wychowania muzycznego oraz świadomość rozwoju wielokulturowych podejść do nauczania muzyki w różnych krajach.

– Trzecie podejście mówi o traktowaniu edukacji muzycznej jako edukacji w zakresie muzyki popularnej. Miejscem spornym jest niewątpliwie muzyka popularna i jej miejsce w programie nauczania z perspektywy pedagogiki

³ A. Białkowski, W.A. Sacher, *Standardy edukacji muzycznej*, Warszawa 2010, s. 6.

⁴ A. Białkowski, *Nowe obszary i drogi rozwoju edukacji muzycznej w Polsce*, Warszawa 2012, s. 55.

⁵ W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1987, s. 349.

⁶ A. Białkowski, *Nowe obszary i drogi rozwoju edukacji muzycznej*, s. 50-70

muzycznej. Zwolennicy proponują, aby „negocjować z młodzieżą kształt rzeczywistości i uczyć wyborów własnych tożsamości”.

- Ostatnie, lecz najważniejsze z perspektywy tej pracy jest uznanie edukacji muzycznej jako edukacji technologiczno-medialnej. To nowoczesny ruch pedagogiczny, koncentrujący się na: „poszukiwaniu możliwości szerszego wykorzystania osiągnięć technologicznych jako środka poznania muzyki i ekspresji muzycznej⁷”. Zwolennicy tego podejścia proponują, aby tworzyć programy nauczania, dzięki którym uczniowie nabiorą biegłości w zakresie posługiwania się nowymi technologiami oraz innowacyjnymi instrumentami muzycznymi. Jest to niezwykła możliwość wzbogacenia tradycyjnej i powszechnej edukacji muzycznej dzięki wykorzystaniu nowej technologii. Do tego punktu zaliczamy również edukację muzyczno-medialną, która postuluje podniesienie kompetencji młodzieży w zakresie posługiwania się mediami.

Istnieje również inna, ciekawa typologia dotycząca postrzegania edukacji muzycznej. Można na nią spojrzeć także z czterech różnych perspektyw, które zaproponował w swojej pracy amerykański muzyk-pedagog David Elliot. Oto jego główne założenia⁸:

- edukacja muzyczna to nauczanie i uczenie się tworzenia oraz słuchania muzyki;

- kształcenie o muzyce obejmuje również naukę wiedzy formalnej (np. historia muzyki, teoria muzyki);

- w edukacji w zakresie muzyki możemy kierować dziecko w dwóch kierunkach: przygotować je do wykonywania lub tworzenia muzyki, ale też „zaszczepić” w nim pasję do wyboru zawodu muzyka, wokalisty, krytyka artystycznego lub nauczyciela;

- edukacja muzyczna powinna być wykonywana w pośredniej lub bezpośredniej relacji do innych celów edukacji szkolnej i obowiązującego w danym państwie programu nauczania.

Wymienione powyżej czynniki, którymi charakteryzuje się wychowanie muzyczne, kładą przede wszystkim nacisk na rozwój zainteresowań muzycznych w każdym wieku. Jako nauczyciele jesteśmy świadomi, iż jakość edukacji muzycznej wpłynie na powodzenie lub niepowodzenie w rozwoju muzycznym jednostki. Dzięki zachęcaniu do samodzielnego tworzenia muzyki, aktywnemu słuchaniu utworów ciekawych i różnorodnych oraz rozwijaniu słuchu i gustu muzycznego, możemy mówić o sukcesie w tak ważnej dzisiaj wrażliwości muzycznej. Edukacja muzyczna, co warto raz jeszcze podkreślić, jest bardzo ważną dziedziną ogólnego wychowania i nie jest możliwa

⁷ Z. Melosik, *Kultura instant: paradoksy pop-tożsamości*, [w:] *Edukacja przez kulturę. Kreatywność i innowacyjność*, red. W. Burszta, A. de Tchorzewski, Bydgoszcz 2002, s. 65.

⁸ A. Białkowski, *Nowe obszary i drogi rozwoju edukacji muzycznej*, s. 65.

⁹ D. Elliott, *Music Matters. A New Philosophy of Music Education*, New York 1995, s. 13.

do zastąpienia przez inny przedmiot w żadnej placówce edukacyjnej. Warto pamiętać, że wychowanie muzyczne jest szeroko interdyscyplinarne i silnie związane z edukacją estetyczną, wielokulturową, kulturą popularną oraz nowymi technologiami.

Muzyka w niższych klasach szkoły podstawowej

Oddziaływanie muzyki na człowieka jest zjawiskiem bezspornym i oczywistym dla każdego, kto jej słucha – tak pisała Romualda Ławrowska¹⁰ o wychowaniu muzycznym. Podkreślała, że dzieci w wieku wczesnoszkolnym (tj. 7-9 lat) mają ogromne możliwości poznawcze, które pozwalają im na przyswajanie nowych umiejętności i doskonalenie już opanowanych we wcześniejszych etapach rozwojowych. Okres ten szczególnie sprzyja rozwojowi muzycznemu dziecka, zwłaszcza kiedy podjęło już wcześniejsze próby samodzielnego muzykowania. Dzieci w tym wieku przejawiają dużą otwartość, pozytywny stosunek do szkoły i nauki oraz ufność do swojego nauczyciela. Warto pamiętać, że muzyka wywołuje w dzieciach różne reakcje emocjonalne. Poprzez narząd słuchu przenika do wyobraźni, a ta stymuluje twórczość dziecka. To właśnie muzyka jest najprostszą i najbardziej zrozumiałą formą sztuki dla dziecka na etapie nauczania wczesnoszkolnego. Tworzy ona continuum, gdyż towarzyszyła mu od życia płodowego, kołyski, do teraz¹¹. Wczesne kontakty umuzykalniające pomagają rozwinąć pozytywne cechy charakteru oraz dziecko staje się wrażliwe na spotykające go przeżycia estetyczne. W organizmie zachodzą zmiany biochemiczne powodujące napięcie mięśni, zwalnianie lub przyspieszanie tętna i obniżenie ciśnienia. Faktem jest, że muzyka aktywizuje nasz mózg i zmusza go do gimnastyki. Kształcenie słuchu muzycznego na wczesnych etapach edukacji pomaga w nauczaniu ortografii, gramatyki, matematyki i wychowania fizycznego, co wpływa na szybsze czytanie, lepszą pamięć, wymowę oraz myślenie logiczne. Uczniowie w grupie czy w klasie porozumiewają się szybciej i sprawniej¹². Na tym etapie rozwojowym dziecko poznaje dźwięki i znaki będące symbolami tych dźwięków. Wtedy staje się szczególnie ważne, że dzieci interesuje rezultat własnych działań. Proste muzykowanie kończy się stworzeniem własnej melodii, a śpiewana piosenka będzie zgodna ze wzorem zaprezentowanym przez nauczyciela. Psychologowie muzyki podają, że w wieku około siedmiu lat dzieci potrafią już rozpoznać zależności tonalne między dźwiękami, czują

¹⁰ R. Ławrowska, *Uczeń i nauczyciel w edukacji muzycznej*, Kraków 2003, s. 8.

¹¹ M. Kisiel, *Pedagogiczno-dydaktyczne aspekty wykorzystania muzyki w stymulacji rozwoju dziecka*, Dąbrowa Górnicza 2007, s. 34.

¹² Tamże, s. 69.

znaczenie toniki i dominanty oraz potrafią wskazać zmiany tonacji w usłyszonej melodii. Udaje się również rozróżnić i poprawnie nazwać tonację molową od durowej¹³.

Szczególne osiągnięcia i aktywności można zilustrować poniższą tabelą, w której umiejscowione zostały przykłady dla poszczególnych kategorii rozwoju w kontekście wychowania muzycznego.

Tabela 1

Wpływ edukacji muzycznej na rozwój dziecka w wieku wczesnoszkolnym

Kategoria rozwoju	Zmiana rozwojowa	Aktywność muzyczna	Opanowane umiejętności
Fizyczny	rozwój całego organizmu, aparatu oddechowego, usprawnienie narządu mowy, szybkość, siła mięśni i koordynacja ruchowa	ćwiczenia oddechowe i głosowe, zrytmizowana mowa, śpiewanki i piosenki, gestodźwięki, gra na instrumentach oraz zabawy rytmiczno-ruchowe	świadomy oddech, zróżnicowana artykulacja głosowa, koordynacja motoryczna (szczególnie rąk i nóg)
Umysłowy	usprawnienie procesów poznawczych i myślenia, inteligencja muzyczna	analizowanie dzieła muzycznego, odtworzenie i aktywne słuchanie muzyki, ćwiczenia muzyczne oparte na zmianie tempa, rytmu lub melodii	koncentracja uwagi, gotowość słuchowa, spostrzegawczość i porównywanie, słuch harmoniczny, uważne słuchanie
Emocjonalno-społeczny	rozwój emocji dziecka, komunikacji dziecka w grupie, postawa empatyczna, usprawnienie funkcji percepcyjno-motorycznych	swobodna improwizacja, kreacja ruchowa, wokalna i instrumentalna, aktywne słuchanie muzyki	samouświadomienie sobie swoich emocji i kierowanie nimi, nauka odpoczynku i poznanie sposobów relaksacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie literatury.

Celem wszelkich aktywności muzycznych podejmowanych przez nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej jest przede wszystkim całościowy rozwój

¹³ M. Mikolon, M. Suświłło, *Pedagogiczne i teoretyczne aspekty kształcenia nauczycieli wychowania muzycznego*, Olsztyn 1999, s. 62.

dziecka. Do rodziców i placówek edukacyjnych należy stwarzanie optymalnych warunków dla tego rozwoju tak, aby mógł on przebiegać synchronicznie. Romualda Ławrowska, która jest bez wątpienia autorytetem w pracy pedagogiczno-muzycznej z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, podkreśla, że zmiany rozwojowe, które mogą być z pozoru oczywiste, zawdzięczają swoje istnienie wielostronnie oddziałującemu wychowaniu muzycznemu¹⁴.

Fiński sposób na wczesną edukację muzyczną

Edukacja muzyczna w Finlandii to jedna z wielu dziedzin, w której pozostawiono nauczycielowi dużo swobody do innowacyjności. W tym kraju jest to tak samo ważny i wartościowy przedmiot szkolny, jak matematyka czy wychowanie fizyczne. Poświęca się jej dużo więcej czasu w tygodniowym planie zajęć niż w innych krajach Unii Europejskiej. Jest to bowiem jedna godzina tygodniowo, bez uwzględnienia projektów artystycznych, które są organizowane przynajmniej raz w semestrze. Często jest to widowisko artystyczne, przedstawienie lub nawet prosty musical stworzony przez same dzieci. Byłem świadkiem, kiedy uczniowie klasy III stworzyli własny musical, nazwali go „Gwiazdy” (ang. *Stars*) i śpiewali w nim oraz tańczyli jak znani artyści na przestrzeni lat. Istotność wychowania muzycznego wynika z historyczno-pedagogicznej wizji edukacji, która rozpoczęła się w Finlandii w latach 60. XX wieku. Już w wieku przedszkolnym dzieci fińskie rozpoczynają dzień od aktywnego słuchania muzyki. Fiński system edukacji stawia sobie za zadanie wychowanie wrażliwego słuchacza, który właśnie we wczesnych latach szkolnych odnajdzie swój gust muzyczny, zdobędzie podstawową wiedzę muzyczną i rozpocznie własne muzykowanie. Wychowanie przez sztukę to klucz do odkrycia zainteresowań i marzeń dziecięcych. Finowie odkryli tę prawidłowość już wiele lat temu, a obecnie przynosi zamierzony efekt w postaci młodych i świadomych obywateli, którzy cenią, szanują i rozumieją sztukę. Aktywności muzyczne w nauczaniu wczesnoszkolnym są integrowane z innymi treściami programowymi, dzięki czemu dzieci mają więcej okazji do samodzielnego muzykowania.

Podstawowym założeniem Finów jest objęcie wszystkich dzieci kompleksową edukacją muzyczną, gdyż wpłynie to znacząco na ich rozwój ogólny. Wierzą oni, że każde dziecko posiada uzdolnienia muzyczne choćby i na zróżnicowanym poziomie, jednakże poznawanie muzyki jest jedynym sposobem aby te uzdolnienia rozwinąć. Wykształcenie dobrego smaku muzycznego,

¹⁴ R. Ławrowska, *Uczeń i nauczyciel w edukacji muzycznej*, s. 46.

przeciwdziałanie lenistwu intelektualnemu i estetycznemu to tylko niektóre z ważniejszych potrzeb akcentowanych w fińskiej szkole. Wszystkie te informacje zapisane są również w podstawie programowej, która tłumaczy istotę nauczania danego przedmiotu z perspektywy nauczyciela i ucznia. Należy pamiętać, iż istotą edukacji muzycznej na tym etapie jest rozwój muzycznej ekspresji ucznia poprzez zabawę oraz integrowanie muzyki z pozostałymi aktywnościami w ciągu dnia. Jest to podstawa i gwarancja wychowawczego sukcesu. To właśnie celem tej edukacji jest udostępnienie różnorodności dźwięków oraz zachęcenie dzieci do swojego ich interpretowania oraz tworzenia własnych muzycznych dzieł.

Podstawa programowa przygotowana przez Fińską Agencję Edukacji Narodowej składa się z czterech obszarów, które uznano za ważne w na wczesnym etapie edukacji muzycznej¹⁵. Z dość złożonej części dotyczącej osiągnięć, w poniższej tabeli można wywnioskować kierunek działań podejmowanych w celu zapewnienia wysokiego poziomu nauczania. Jednocześnie zaproponowane zalecenia odpowiadają zainteresowaniu dzieci w danym wieku. Warto podkreślić, iż każda podstawa programowa jest zawsze konsultowana ze wszystkimi nauczycielami w całym kraju. Mają oni możliwość wniesienia poprawek lub zmian w postaci elektronicznej. Są one następnie rozpatrywane przez Fińską Agencję Edukacji Narodowej, która określa całkowity kształt dokumentu.

Tabela 2
Podstawa programowa dla edukacji muzycznej – zalecenia¹⁶

Zalecenie	Klasy I-II	Klasa III
Wspólne tworzenie muzyki	Zwracanie uwagi na współpracę z innymi i budowanie wspólnoty. Kluczowe zagadnienia to zachęcanie uczniów do wyrażania siebie w kreatywny sposób. Ćwiczenie naturalnego oddechu, kontrola głosu, techniki śpiewania, a także nauka prawidłowego sposobu obchodzenia się z instrumentami muzycznymi.	Zwracanie uwagi przy tworzeniu muzyki na przyjęcie postaci członka zespołu muzycznego. Uczniowie ćwiczą użycie naturalnego głosu, śpiewania, własnej choreografii w czasie wspólnego muzykowania. Wyobrażenia oraz rozwój różnorodnych technik ekspresji są na tym etapie kluczowe.

¹⁵ J. Lähdemäki, *Case Study: The Finnish National Curriculum 2016 – A Co-created National Education Policy*, [w:] *Sustainability, Human Well-Being, and the Future of Education*, red. J. Cook, Cham 2019, s. 400.

¹⁶ J. Adamczewski, *Edukacja muzyczna w klasach I-III. Dobre praktyki edukacyjne w fińskich szkołach podstawowych*, [w:] *Edukacja i społeczeństwo. Dynamika socjopedagogicznych konstrukcji*, red. A. Gromkowska-Melosik, E. Grzesiak, J. Drozdowicz, M. Gierczyk, Poznań 2018, s. 261.

Elementy składowe muzyki	Nauka muzyki koncentruje się na zrozumieniu podstawowych pojęć: ton, interwał, barwa głosu i głośność. Wraz ze wzrostem umiejętności zakres pojęć rozszerza się o kolejne: rytm, melodia, dynamika, tembr i harmonia i forma.	Przy tworzeniu muzyki zwraca się uwagę nie tylko na podstawowe pojęcia, ale także na rozwój umiejętności zrozumienia takich pojęć jak: rytm, melodia, harmonia, forma, ton i dynamika. Wraz ze zdobywaniem wiedzy i umiejętności, pojęcia są nazywane, a symbole używane do opisywania zjawisk muzycznych. Zwraca się uwagę również na interpretację i środki muzycznego wyrazu.
Obecność muzyki w życiu dziecka i jego najbliższego otoczenia	Oprócz wiedzy i umiejętności muzycznych, nauka muzyki nawiązuje do muzycznych doświadczeń i obserwacji ucznia. Omawiane jest również znaczenie muzyki w społeczności, w której funkcjonuje uczeń.	Oprócz wiedzy i umiejętności muzycznych, nauka muzyki nawiązuje do doświadczenia i obserwacji muzycznych oraz tworzenia muzyki w różnych środowiskach: w szkole i poza nią. Zwraca się uwagę na odniesienia do innych przedmiotów oraz społeczności, w której funkcjonują uczniowie, a oni podejmują refleksję nad znaczeniem muzyki w różnych sytuacjach życiowych i okresach historycznych.
Repertuar muzyczny	W nauce muzyki repertuar składa się z piosenek, inscenizacji, rymowanek, ruchu i zabaw muzyczno-ruchowych. Nauka muzyki daje uczniom możliwość wzięcia udziału w kreatywnych zajęciach dostosowanych do ich wieku rozwojowego. Różne rodzaje muzyki, w tym muzyka dziecięca i własne kompozycje uczniów, stają się repertuarem.	Przy planowaniu repertuaru zwraca się uwagę na kulturę pochodzenia dziecka i jego zainteresowania. Należy docenić dziedzictwo kulturowe i poszerzyć świadomość kulturową uczniów. Repertuar zawiera szeroki wybór utworów muzycznych, np. muzyki dziecięcej, muzyki różnych kultur, muzyki popularnej, a także muzyki folk. Utwory uczniów wchodzi w skład repertuaru.

Źródło: opracowanie własne.

Zauważyć można, że ważnym elementem wychowania muzycznego jest nawiązywanie do dziedzictwa kulturowego, które wydaje się kluczowe dla kształtowania tożsamości narodowej mieszkańców Finlandii. Jest ona również o wiele bardziej rozbudowana niż polska podstawa programowa dla edukacji muzycznej w kształceniu zintegrowanym, gdzie muzyka jest jedynie częścią wspólnego programu, a nie osobnym przedmiotem jak w Finlandii. Cele nauczania muzyki na tym etapie są wspólne dla klas I-VI, z zaznaczeniem, iż poziom trudności i intensywności działań będzie wzrastał. Uczniowie zauważają, że udział nauczyciela w planowaniu i organizowaniu aktywności będzie coraz mniejszy, by to podopieczni przejęli inicjatywę tworzenia i muzykowania¹⁷.

Warto zaznaczyć, że wiele części składowych dotyczy również edukacji wielokulturowej (repertuar muzyczny nawiązujący do pochodzenia dziecka) oraz kompetencji społecznych, które potrzebne są do aktywnego uczestnictwa w działaniach kulturalnych. Muszę również podkreślić, iż swobodne posługiwanie się terminologią muzyczną, umiejętność gry na instrumencie lub instrumentach, samodzielne tworzenie kompozycji oraz prezentowanie ich w szkole i poza nią brzmi imponująco i jest niewątpliwym wyzwaniem dla uczniów na tym etapie szkolnym. Jest to dla mnie przejaw obecności *Sisu* w fińskiej edukacji. Słowo to uznawane jest za klucz do zrozumienia tożsamości i kultury Finów. Można je przetłumaczyć, co jednak nie jest łatwe i do końca możliwe, jako mieszankę wytrwałości, niezależności i determinacji, która pomaga osiągnąć upragniony cel¹⁸. W taki oto sposób fińscy nauczyciele muzyki wraz ze swoimi uczniami kształtują wzajemnie swój gust muzyczny, swobodnie muzykują i wraz ze zdobywaną wiedzą poznają, słyszą i rozumieją więcej.

Refleksje podsumowujące

Edukacja muzyczna realizowana jedynie jako przedmiot szkolny, obowiązek wynikający z podstawy programowej, karty pracy do wykonania samodzielnie w domu, nauka gry na instrumencie bez jego posiadania, czy śpiewanie piosenek nieadekwatnych do wieku i zmieniającej nas rzeczywistości nigdy nie przyczynią się do wykształcenia młodego człowieka uwrażliwionego na sztukę i wartości ludzkie. Wychowanie muzyczne jest o wiele bardziej złożonym instrumentem metodycznym w ręku nauczyciela, jednak

¹⁷ Tamże, s. 259.

¹⁸ J. Adamczewski, M. Obrębska, *Sisu – emocja kulturowa, schemat poznawczy czy słowo klucz do tożsamości Finów?* *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J – Paedagogia-Psychologia*, 2018, 31, 4, s. 53-56.

źle używane może bardziej zaszkodzić, niż przynieść pożytek. Potrzebujemy, jak w Finlandii, świadomych i wykształconych nauczycieli edukacji muzycznej, którzy są nie tylko muzykami, ale przede wszystkim nowoczesnymi dydaktykami.

Edukacja muzyczna we współczesnych czasach to nie tylko uczenie śpiewania czy grania na flecie lub dzwonek. Obecnie pojawia się wiele wyzwań, które są wspólne dla pedagogów na całym świecie. W jaki sposób rozwijać zainteresowania muzyczne dzieci? Jak zachęcać do samodzielnego muzykowania? Czy jest miejsce na wspieranie wrażliwości na barwę, głośność i rytm? Czego słuchać i co śpiewać, aby zachować podstawy kultury muzycznej i zyskać uwagę oraz zaangażowanie uczniów? Z pewnością, odpowiedź na choćby część powyższych pytań można znaleźć w salach muzycznych, na auli lub korytarzach fińskich szkół podstawowych, gdzie zawsze jest czas i miejsce na uczniowskie muzykowanie. Pomimo pojawiających się w Internecie informacji odnośnie likwidacji w kształceniu ogólnym podziału na przedmioty, fińscy nauczyciele tłumaczą, że przedmioty nadal będą obecne, ale zostaną wprowadzone dodatkowe moduły. Według zmian dokonanych w 2016 roku w podstawie programowej, która będzie obowiązywać do roku 2020, w szkole będzie odbywać się przynajmniej jeden rocznie międzyprzedmiotowy blok nauczania¹⁹. Oznacza to, że muzyka (jeśli wybrana przez szkołę lub uczniów) jako jeden z przedmiotów będzie miała szansę być jeszcze lepiej przez nich zrozumiana i przede wszystkim usłyszana.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczewski J., *The Multicultural School. Analysis of challenges and opportunities based on examples from Vasa Övningsskola*, Biulletin of the History of Education, 2017, 36.
- Adamczewski J., *Edukacja muzyczna w klasach I-III. Dobre praktyki edukacyjne w fińskich szkołach podstawowych*, [w:] *Edukacja i społeczeństwo. Dynamika socjopedagogicznych konstrukcji*, red. A. Gromkowska-Melosik, E. Grzesiak, J. Drozdowicz, M. Gierczyk, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2018.
- Adamczewski J., Obrębska M., *Sisu – emocja kulturowa, schemat poznawczy czy słowo klucz do tożsamości Finów?* *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J – Paedagogia-Psychologia*, 2018, 31, 4.
- Białkowski A., Sacher W.A., *Standardy edukacji muzycznej*, Fundacja „Muzyka jest dla wszystkich”, Warszawa 2010.
- Białkowski A., *Nowe obszary i drogi rozwoju edukacji muzycznej w Polsce*, Instytut Muzyki i Tańca, Warszawa 2012.
- Elliott D., *Music Matters. A New Philosophy of Music Education*, Oxford University Press, New York 1995.

¹⁹ Finnish National Board of Education, *New national core curriculum for basic education: focus on school culture and integrative approach*, <<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/new-national-core-curriculum-for-basic-education.pdf>> [data dostępu: 30.12.2019].

- Kisiel M., *Pedagogiczno-dydaktyczne aspekty wykorzystania muzyki w stymulacji rozwoju dziecka*, Wyższa Szkoła Biznesu, Dąbrowa Górnicza 2007.
- Lähdemäki J., *Case Study: The Finnish National Curriculum 2016 – A Co-created National Education Policy*, [w:] *Sustainability, Human Well-Being, and the Future of Education*, red. J. Cook, Palgrave Macmillan, Cham 2019.
- Lipska E., Przychodzińska M., *Muzyka w nauczaniu początkowym*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1991.
- Ławrowska R., *Uczeń i nauczyciel w edukacji muzycznej*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2003.
- Melosik Z., *Kultura instant: paradoksy pop-tożsamości*, [w:] *Edukacja przez kulturę. Kreatywność i innowacyjność*, red. W. Burszta, A. de Tchorzewski, Wydawnictwo Wolumin, Bydgoszcz 2002.
- Mikolon M., Suświłło M., *Pedagogiczne i teoretyczne aspekty kształcenia nauczycieli wychowania muzycznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 1999.
- Okoń W., *Słownik pedagogiczny*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1987.